

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.9 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v5.2025.6>**Ю. І. Алєндар***orcid.org/0000-0001-8487-3287**аспірантка кафедри цивільного процесу**Навчально-наукового інституту права**Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА ВИЌЗД ЗА МЕЖІ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЌНИ ЯК ЗАХІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ

Постановка проблеми. Цивільний процесуальний закон надає сторонам судової справи можливості для використання додаткових інструментів захисту своїх прав, зокрема вжиття заходів забезпечення позову. Важливо, аби при використанні таких інструментів не лише була належним чином реалізована можливість ефективного захисту прав та інтересів такої сторони, а й неухильно забезпечувались права та інтереси дітей у випадках, коли судові рішення та наслідки їх фактичного виконання безпосередньо впливають на їх інтереси.

Запроваджений на території України правовий режим воєнного стану зумовлює необхідність врахування пов'язаних із ним змін та обмежень під час реалізації учасниками цивільних процесуальних правовідносин правомочностей і вжиття заходів для попередження порушення їх законних прав та інтересів, зокрема шляхом застосування заходів забезпечення позову як гарантії того, що майбутнє судове рішення реально можна буде виконати. У цьому контексті пропонується розглянути такий захід забезпечення позову як обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України крізь призму прав та інтересів дитини та того з батьків, хто ініціює застосування такого заходу.

Мета дослідження полягає у визначенні обґрунтованості забезпечення позову шляхом обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України крізь призму дотримання прав та інтересів дитини та того з батьків, хто ініціює застосування такого заходу.

Стан опрацювання проблематики. Наукові джерела містять чимало досліджень, присвячених інституту забезпечення позову, у тому числі й таких, у фокусі яких були питання забезпечення позову у справах, що стосуються прав та інтересів дітей. Специфіка цих питань освітлювалась в наукових доробках І. Яніцької, І. Апалькової, Н. Білянської, С. Пилипенко, Н. Білянської, С. Пилипенко. Питання виїзду дітей за кордон досліджували Г. Юровська, В. Даценко,

І. Кушнір, Г. Воробець, З. Гончаренко. Втім недостатньо висвітленим в науковій доктрині залишається питання застосування заходу забезпечення позову у вигляді обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України, під час дії правового режиму воєнного стану, в контексті забезпечення найкращих інтересів дитини та забезпечення прав та інтересів батьків.

Виклад основного матеріалу. Однією із найчутливіших категорій сімейних спорів є ті, що стосуються прав та інтересів дітей. Навіть незначні конфлікти в родині через відсутність згоди щодо порядку виховання та піклування про дітей можуть змусити батьків шукати справедливого вирішення спору в суді. У таких випадках перед судом постає складна задача: не лише розглянути справу по суті, а й застосовувати доступні процесуальні механізми так, аби права дитини були забезпечені найкращим чином не лише під час судового розгляду, а й після ухвалення остаточного рішення у справі та його фактичного виконання.

Статистичні дані демонструють відсутність тенденції до зменшення кількості сімейних спорів, навпаки, їх кількість зростає. Так, на прикладі статистики надходження справ до Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду вбачається, що у 2024 році (станом на листопад 2024) в порівнянні з 2023 роком кількість справ збільшилась наступним чином: щодо повернення дітей з-за кордону – з 7 справ у 2023-му році до 30 справ у 2024-му році, відібрання дитини в одного з батьків – з 19 до 45 справ, визначення місця проживання дитини – з 120 до 181 справи [1]. Наведені показники свідчать про невпинне збільшення кількості судових спорів що стосуються прав та інтересів дітей, а відтак питання щодо можливостей, доцільності та обґрунтованості застосування заходів забезпечення позову у таких спорах мають неабияке значення. Виконуваність судових рішень в зазначених вище категоріях справ подекуди безпосередньо залежить від фактичного місця

перебування дитини та її батьків, відтак постає питання: чи дійсно обмеження дитини у праві переміщення, зокрема перетину державного кордону України, в якості заходу забезпечення позову, сприятиме відповідатиме інтересам як дитини, так і її батьків?

Прийнята резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1959 року Декларація прав дитини встановлює, що дитині має бути забезпечений спеціальний захист і надані можливості та сприятливі умови, що дадуть їй змогу розвиватися в умовах свободи та гідності. Найкраще забезпечення інтересів дитини має бути керівним принципом для тих, хто несе відповідальність за її освіту і навчання; насамперед таку відповідальність несуть її батьки [2].

Дослідивши різноманітні підходи, що сформовані у науковій доктрині, Кирильчук І. виокремлено основні елементи принципу «врахування найкращих інтересів дитини», зокрема: відношення самої дитини до ситуації, що склалася, врахування думки та бажання дитини щодо вирішення того чи іншого питання, з урахуванням її віку, розумового та психічного розвитку; перевага у вирішенні питань щодо дитини на користь близьких родичів дитини (батька, матері, дідуся або бабусі, повнолітніх братів чи сестер тощо); дотримання засад рівності у реалізації дитиною своїх прав; забезпечення дотримання найкращих матеріальних умов, культурно-виховних, освітніх та інші [3, с. 15]. На думку, І. Кушнір, Г. Воробець, З. Гончаренко, внаслідок запроваджених в умовах воєнного стану відбулось переважування безпеки дитини над її інтересами. При забезпеченні якнайкращих інтересів дитини та збереження її життя фактично нівелюється принцип рівності прав батьків, оскільки дітей вивозять без згоди другого з батьків [4, с. 87–89]. На думку автора, така зміна фокусу є цілком виправданою та доречною, оскільки складно заперечувати, що вжиття заходів для забезпечення дитині безпечного, спокійного та передбачуваного середовища для життя і розвитку є важливішим навіть в умовах, коли батьки будуть певною мірою обмежені у можливостях комунікації з дитиною.

Свобода пересування гарантована статтею 33 Конституції України [5], і за загальним правилом фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом [6].

Із системного аналізу положень Закону України «Про охорону дитинства», зокрема статей 1, 15, 16 вбачається, що дитина, яка проживає окремо від батьків або одного з них, має право

на підтримання з ними регулярних особистих стосунків і прямих контактів (у тому числі й у випадку проживання на території різних держав), тобто право на спілкування, побачення, а також на надання дитині інформації про батьків або одного з них, якщо це не суперечить інтересам дитини. У свою чергу батьки та інші члени сім'ї, незалежно від їх місця проживання, не повинні перешкоджати одне одному реалізувати право дитини на контакт з ними [7].

Аналізуючи нормативно-правові акти у редакції, що діяла до запровадження правового режиму воєнного стану К. Юровська та В. Даценко підсвічують проблему неврахування законодавцем тенденцій міжнародного права при спробі встановити баланс в дотриманні принципів рівності прав батьків щодо особистого спілкування та виховання дитини та принципом забезпечення найкращих інтересів дитини. В контексті питання про виїзд дитини закордон положеннями Сімейного кодексу України надано перевагу саме першому – імперативно закріплено обов'язок отримання згоди іншого батька на виїзд дитини за кордон навіть у невідкладних випадках. Слід погодитись з думкою авторів про те, що такі вимоги є суттєвою перешкодою для забезпечення прав та інтересів дитини [8, с. 60–62, 72] у випадках, коли той з батьків, з яким дитина не проживає, безпідставно ухляється від надання такої згоди або ж у невідкладних випадках не має об'єктивної можливості оперативно надати таку згоду, наприклад, через перебування у закордонному відрядженні, на стаціонарному лікуванні тощо.

Звісно, той з батьків, хто мав намір перетнути державний кордон разом з дитиною, міг звернутися до суду із позовною вимогою про надання дозволу на виїзд дитини за кордон без згоди одного з батьків, втім цей процес не можна назвати швидким, що неприпустимо для невідкладних випадків або випадків, коли виїзд мав би відбутись в чітко визначений часовий проміжок часу. Такий підхід виглядає недосконалим інструментом забезпечення інтересів дитини, хоча і, безумовно, ускладнював можливість зловживань зі сторони того з батьків або інших близьких родичів, з ким дитина постійно проживала на законних підставах, наприклад, шляхом вивезення дитини закордон у невідомому напрямку і на необмежений період часу.

Запроваджений на території України правовий режим воєнного стану через збройну агресію російської федерації та пов'язані із цим ризики обумовив внесення Кабінетом Міністрів України у 2022 році змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 57 від 21.01.1995 (далі – Правила перети-

нання державного кордону громадянами України), зокрема доповнення їх пунктом 2-3, яким серед іншого дозволено виїзд за межі України дітей, які не досягли 16-річного віку в супроводі одного з батьків без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків [9].

Разом з тим, відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» № 64/2022 від 24.02.2022, затвердженого Законом № 2102-IX від 24.02.2022 [10] та Правил перетинання державного кордону громадянами України [9] запроваджено ряд обмежень на перетин державного кордону для окремих категорій громадян.

Зміни у порядку перетину державного кордону з однієї сторони спростили процедури виїзду, а з іншого – зробили можливим вивезення дітей без згоди другого з батьків [4, с. 87–89], чим, на нашу думку, створило суттєві перешкоди для виконання судових рішень в окремих категоріях сімейних спорів. Наприклад, у разі ухвалення судового рішення про встановлення місця проживання дитини з тим з батьків, хто не має права виїзду за межі України, останній просто не зможе реалізувати свої захищені судом права (без вжиття додаткових механізмів захисту) у випадку, якщо до проголошення рішення дитина перетнула державний кордон з іншим з батьків. Навіть більше, при зловживанні зі сторони того з батьків, хто разом з дитиною перебуває за кордоном, буде порушеним право дитини на контакт та спілкування з іншим з батьків або іншим близьким родичем.

За таких умов застосування відповідного заходу забезпечення позову для попередження втрати контакту з одним з батьків через виїзд дитини за кордон на перший погляд видається доцільним і співвірним до позовних вимог, проте чи не відбудеться у такому випадку переваження прав та інтересів одного з батьків над інтересами дитини? Мета забезпечення позову у справах щодо дітей – запобігти відчуженню одного з батьків та зберегти його контакт із дитиною [11], забезпечити інтереси дитини, гарантувати можливість захисту прав одного з батьків, створити передумови, які унеможливають недобросовісну поведінку іншого з батьків, створення фундаменту для належного виконання судового рішення. Очевидно, що <...> суду необхідно застосовувати зважений підхід, збалансувати права та інтереси учасників справи [12, с. 1070].

З метою подальшого дослідження можливості застосування заходів забезпечення позову шляхом обмеження дитини у праві перетину державного кордону пропонуємо звернутись до відповідних положень нормативно-правових актів та судової практики. Так, сформульовані Верховним Судом правові позиції відобража-

ються наступне: (1) вжиття заходів забезпечення позову у справах щодо фізичної опіки над дітьми спрямоване на недопущення чи припинення дій одного з батьків, які порушують права іншого на участь у вихованні дитини, контакт з нею. <...> Підстави забезпечення позову є суб'єктивними та враховуються судом залежно від конкретного випадку, однак будь-який сімейний спір стосовно дитини має вирішуватися з урахуванням та забезпеченням якнайкращих інтересів дитини [13]; (2) питання забезпечення інтересів дитини ґрунтується на розумінні, що розлучення батьків для дітей – це завжди тяжке психологічне навантаження <...> не можна піддавати формалізму долю дитини, яка через те, що батьки не змогли зберегти відносини або домовитися, не повинна бути позбавлена щасливого та спокійного дитинства [14].

З аналізу положень Сімейного кодексу України, зокрема ч. 2 ст. 18 впливає, що суд для захисту прав або інтересів учасників сімейних відносин застосовує визначені законом або домовленістю сторін способи захисту [15]. Відповідно до ч. 2 ст. 149 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) забезпечення позову можливе у випадках, коли невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду, а також з інших підстав, визначених законом [16].

Серед визначених статтею 150 ЦПК України заходів забезпечення позову такий захід як заборона дитині у будь-чому супроводі перетинати державний кордон України, тобто заборона переміщення (виїзду) дитини, як захід забезпечення позову не передбачено, проте в п. 10 ч. 1 ст. 150 вказано на можливість використання інших, ніж визначені цивільним процесуальним законом, заходів у передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, випадках [16]. У свою чергу ч. 2 ст. 18 Сімейного кодексу України містить вичерпний перелік способів захисту сімейних прав та інтересів [15], серед яких не міститься заборона переміщення або перетину державного кордону України дитиною.

Положеннями статті 2 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980, до якої Україна приєдналась у 2006 році (далі – Конвенція), визначено таке: «Договірні держави вживатимуть усіх належних заходів для забезпечення досягнення цілей Конвенції на їхніх територіях. Для цього вони використовують самі швидкі процедури,

наявні в їхньому розпорядженні». Згідно пункту «б» частини 2 статті 7 Центральні органи безпосередньо або через посередника вживають усіх належних заходів запобігання нанесенню подальшої шкоди дитині або збитку зацікавленим сторонам шляхом вжиття або спричинення вжиття тимчасових заходів [17]. Отже, хоча будь-які забезпечувальні заходи, спрямовані на обмеження свободи пересування дитини в межах цивільного судочинства національним законодавством прямо не передбачені, проте вказаною Конвенцією на державу в особі її відповідних органів покладено обов'язок у випадку необхідності вжити такі заходи.

Впродовж тривалого часу судова практика виходила з того, що застосування такого заходу як обмеження дитини у праві перетину державного кордону України неможливо саме через його неврегульованість цивільним процесуальним законом. Відповідний правовий висновок неодноразово знаходив підтвердження у постановках Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду [18; 19], що робило його обов'язковим до застосування в силу імперативного припису ч. 3 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [20]. За відсутності у національному законодавстві чітких положень, якими б було врегульовано порядок вирішення питання застосування судом превентивної тимчасової заборони на виїзд дитини за межі України та подальшого скасування такої заборони <...> такі тимчасові заходи можуть підлягати до застосування у випадку доведення, що існує ризик викрадення (незаконного переміщення) дитини, яка має звичайне місце проживання в Україні» [21]. На обмеженість можливостей практичного використання механізму забезпечення позову у справах щодо визначення місця проживання дитини звертали увагу і науковці [22, с. 155].

Однак у 2022 році Верховний Суд відступив від такої позиції і чітко диференціював можливість застосування заходу забезпечення позову у вигляді обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України залежно від категорії справи, в межах якої заявником ініційовано питання про застосування такого заходу. Суд виходив з того, що слід розмежовувати підстави для застосування заходів забезпечення позову у справах про повернення дитини, на які поширюються положення Конвенції, та у справах, предметом позову в яких є визначення місця проживання дитини, що регулюється положеннями Сімейного кодексу України. Так, було визначено, що (1) з метою ефективного виконання судового рішення такий захід є адекватним і може бути застосований у справах щодо повернення дітей, які незаконно утримуються в державі, відмінний від держави їх постійного

проживання, урегульованих положеннями Конвенції, тоді як (2) в інших категоріях справ, до врегулювання яких не застосовуються положення Конвенції, застосування такого заходу не є можливим [23].

Проте такий підхід складно вважати універсальним і можливим для застосування у всіх аналогічних категоріях справ, оскільки будь-які обмеження чи заборони, що перешкоджатимуть дитині перетнути державний кордон України в умовах нагальної необхідності, враховуючи триваючу збройну агресію та, як наслідок, запроваджений правовий режим воєнного стану, не завжди відповідають найкращим інтересам дитини. Звісно, Україна в особі своїх державних органів зобов'язана виконувати взяті на себе передбачені міжнародними договорами зобов'язання за будь-яких умов і обставин, однак при цьому має бути дотриманий баланс інтересів осіб, яких зачіпають такі обмеження, та значущість мети, задля якої ці обмеження застосовуються. Втім, в поточних умовах обмеження дитини у праві виїзду за межі України може призвести до гірших невинуватих наслідків, ніж не застосування такого обмеження. Виключенням може бути хіба що ситуації коли така заборона має на меті вберегти дитину від ще більшої небезпеки в силу певних характеристик особистості того з батьків з ким дитина потенційно може перетнути кордон, стан здоров'я дитини за якого необхідним є перебування в стабільних умовах під безперервним наглядом лікарів або інших спеціалістів тощо.

Наведена позиція видається спірною також і в частині твердження про неможливість обмеження права дитини на виїзд за межі державного кордону України в якості заходу забезпечення позову у категоріях справ, відмінних від тих, що розглядаються відповідно до положень Конвенції. Вважаємо, що у таких справах так само важливо ретельно дослідити всі фактичні обставини справи, оцінити добросовісність поведінки кожного з батьків, перш ніж приймати рішення щодо доцільності та можливості застосування такого забезпечувального заходу. Оскільки законодавчо встановлені заборони на перетин державного кордону для окремих категорій осіб є непереборною перешкодою для спілкування з дитиною для того з батьків, хто належить до таких осіб, особливо в ситуації, коли інша сторона умисно створює перешкоди і не має наміру шукати компромісні рішення навіть в інтересах власної дитини.

Висновки. Запроваджений на території України правовий режим воєнного стану поставив нові виклики не лише перед національною правовою системою в цілому, а й перед учасниками правовідносин. За таких умов цивільні процесуальні

інститути не завжди здатні повною мірою виконувати покладені на них функції. Так, видається спірною можливість застосування або не застосування заходу забезпечення позову у вигляді обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України.

Не зважаючи на наявність сформованої судової практики з окресленого питання цілком очевидно є неможливість накладення однієї правової конструкції на канву різноманітних життєвих обставин. Вважаємо, що при розгляді питання про застосування досліджуваного заходу забезпечення позову недостатньо врахувати лише категорію спору, в межах якого ініційовано вжиття забезпечувального заходу (у спорах щодо повернення дітей, які незаконно утримуються в державі, відмінній від держави їх постійного проживання, чи то в інших не врегульованих Конвенцією спорах), перш за все варто оцінювати конкретні фактичні обставини справи та поведінку сторін з тим, аби ухвалені судові рішення сприяли якнайкращому врахуванню інтересів дитини та унеможливили, наскільки це можливо, зловживання зі сторони інших осіб.

Література

1. Кількість справ, що стосуються інтересів дітей, зростає і вже перевищила показники довоєнного періоду. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1703612/> (дата звернення: 30.10.2025).
2. Декларація прав дитини : Міжнародний документ від 20.11.1959. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text (дата звернення: 30.10.2025).
3. Кирильчук І.А. Принцип найкращого врахування інтересів дитини при визначенні місця її проживання у судовому порядку. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 1 2023. С. 13–19. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2023.1/03> (дата звернення: 30.10.2025).
4. Кушнір І., Воробець Г., Гончаренко З. Актуальні питання забезпечення виїзду дітей за кордон в умовах воєнного стану з метою забезпечення інтересів дитини. *Закон і кордон*. № 2 (2) 2023. С. 78–92. URL: https://doi.org/10.32453/law_border.v2i2.1538 (дата звернення: 30.10.2025).
5. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 30.10.2025).
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 30.10.2025).
7. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 30.10.2025).
8. Юровська Г., Даценко В. Врегулювання тимчасового виїзду дитини за кордон через призму дотримання принципу «забезпечення найкращих інтересів дитини». *Слово національної школи суддів України*. 2019. № 2 (27). С. 58–76. URL: <https://ccu.gov.ua/publikaciya/yurovska-g-dacenko-v-vregulyuvannya-tymchasovogo-vyuzdu-dytyny-za-kordon-cherez-pryzmu> (дата звернення 30.10.2025).
9. Правила перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#top> (дата звернення 30.10.2025).
10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 30.10.2025).
11. Ступак О. У справах щодо дітей забезпечення позову має запобігти відчуженню одного з батьків. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1379139/> (дата звернення: 30.10.2025).
12. Білянська Н.В., Пилипенко С.А. Заходи забезпечення позову у справах щодо визначення місця проживання малолітньої дитини: окремі питання судової практики. *Наукові перспективи* № 2 (44) 2024. С. 1066-1074. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/9523/9576> (дата звернення: 30.10.2025).
13. Постанова Верховного Суду від 15.01.2025 у справі № 369/7253/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124662705> (дата звернення: 30.10.2025).
14. Постанова Верховного Суду від 14.12.2023 у справі № 127/20368/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115898872> (дата звернення: 30.10.2025).
15. Сімейний кодекс України : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 30.10.2025).
16. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.06.2025).
17. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : Міжнародний документ від 25.10.1980. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188/conv#Text (дата звернення: 30.10.2025).
18. Постанова Верховного Суду від 27.03.2019 у справі № 643/5842/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80950493> (дата звернення: 30.10.2025).
19. Постанова Верховного Суду від 12.02.2020 у справі № 288/162/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87826675> (дата звернення: 30.10.2025).
20. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 30.10.2025).
21. Постанова Верховного Суду від 17.11.2021 у справі № 755/17184/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240539> (дата звернення 30.10.2025).
22. Яніцька І., Апалькова І. Забезпечення позову у цивільних справах щодо захисту прав та інтересів дітей. *National Law Journal: Theory and Practice*. С. 152-155. URL: www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/1/part_1/36.pdf (дата звернення 30.10.2025).
23. Постанова Верховного Суду від 14.02.2022 року у справі № 754/7569/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103871642> (дата звернення: 30.10.2025).

Анотація

Алендар Ю. І. Обмеження права дитини на виїзд за межі державного кордону України як захід забезпечення позову. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню обмеження права дитини на виїзд за межі державного кордону України в якості заходу забезпечення позову в окремих категоріях сімейних спорів, що перебувають на розгляді суду, крізь призму дотримання прав та забезпечення інтересів дитини та її батьків в умовах дії правового режиму воєнного стану.

З'ясовано, що запроваджені зміни у правилах перетину державного кордону, які спрямовані на послаблення вимог для виїзду дітей, що вкрай важливо в поточних безпекових умовах, створили перешкоди для реалізації батьками права на спілкування та контакт з дитиною в ситуаціях, коли остання перебуває за кордоном, а той з батьків, хто знаходиться в Україні належить до категорій осіб, що обмежені у праві виїзду, навіть тимчасово.

Встановлено, що наразі судовою практикою, що відображено у правових позиціях Верховного Суду, сформовано підхід, згідно якого застосування заходу забезпечення позову у вигляді обмеження права на виїзд дитини за межі державного кордону України можливе лише у регульованих відповідно до Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 щодо повернення дітей, які незаконно утримуються в державі, відмінній від держави їх постійного проживання, і є абсолютно неприпустимим в інших категоріях судових справ.

На думку автора, такий підхід не сприяє забезпеченню найкращих інтересів дитини, які повинні мати першочерговий пріоритет у будь-яких спорах, що виникають з сімейних правовідносин. Недостатнім є визначення самої лише нормативно-правової бази, за якою здійснюється регулювання певної спірної ситуації, необхідно в кожному конкретному випадку оцінювати сукупність фактичних обставин і з огляду на них приймати рішення щодо можливості або неможливості обмеження дитини у праві перетину державного кордону України як заходу, що вживається з метою забезпечення позовних вимог.

Ключові слова: цивільний процес, забезпечення позову у цивільному судочинстві, право дитини на перетин державного кордону України, сімейні спори.

Summary

Alendar Yu. I. Restriction of the child's right to cross the Ukraine state border as a measure to secure a claim. – Article.

The article is dedicated to the study of the right of a child to cross the Ukraine state border as a measure to secure a claim in certain categories of family disputes being considered by the court, from the perspective of respecting the rights and ensuring the interests of the child and his or her parents under the legal regime of martial law.

It has been clarified that changes which were adopted in the regulation regarding rules for crossing the state border aimed at simplification of requirements for children to set out, what is extremely important in the current security situation, created obstacles for parents to perform their right to communicate and contact with the child in situations where that child is abroad, and the parent who is in Ukraine belongs to the categories of individuals who are limited in the right to leave the state, even on temporary basis.

It was established that nowadays, case law, reflected in the legal positions of the Supreme Court, has formed an approach according to which the application of a measure to secure a claim in the form of restricting the child's right to cross the state border of Ukraine may be applied only in cases regulated in accordance with the Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction date the 25th of October 1980 regarding the return of children who are illegally held in a state other than the state of their permanent residence, and is absolutely inapplicable in other categories of disputes being under the court consideration.

From the author's perspective, such approach does not contribute to ensuring the best child's interests, which are supposed to have the highest priority in any disputes arising from family jural relations. It is not enough to determine the regulatory framework itself, according to which a certain controversial situation is regulated. It is mandatory to assess the totality of factual circumstances in each specific incident and, taking them into account, come to a conclusion on the possibility or impossibility of restricting the child's right to cross the state border of Ukraine as a measure taken to secure claims.

Key words: civil proceedings, securing a claim in civil proceedings, the right of a child to cross the Ukraine state border, family disputes.

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 24.12.2025